

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA VĂN HÓA DÂN TỘC THIẾU SỐ

**GIA ĐÌNH TRUYỀN THỐNG CỦA NGƯỜI DAO Ở XÃ HOÀ BÌNH,
HUYỆN HOÀNG BỒ, TỈNH QUẢNG NINH VỚI XÂY DỰNG VĂN
HÓA MỚI HIỆN NAY**

MÃ SỐ : 608

**NGUYỄN THỊ THẮM
HƯỚNG DẪN KHOA HỌC: TS TRẦN BÌNH**

Hà Nội: 2008

Lời cảm ơn

Để hoàn thành khóa luận này chúng tôi đã nhận được sự quan tâm giúp đỡ nhiệt tình của các cán bộ UBND xã Hoà Bình và bà con người Dao hai thôn Đồng Lá và Thác Cát, xã Hoà Bình, huyện Hoành Bồ, tỉnh Quảng Ninh, các thầy cô giáo khoa Văn hoá dân tộc thiểu số, đặc biệt là TS. Trần Bình Nhân đây chúng tôi xin gửi đến tất cả lời cảm ơn chân thành và sâu sắc nhất. Mặc dù đã rất cố gắng nhưng do khả năng có hạn, điều kiện để tìm hiểu, nghiên cứu, khảo sát thực tế còn rất nhiều khó khăn nên khóa luận này không tránh khỏi những khiếm khuyết. Chúng tôi mong nhận được nhiều ý kiến đóng góp quý báu của tất cả những ai quan tâm đến người Dao nói chung và người Dao ở Quảng Ninh nói riêng.

Chúng tôi xin chân thành cảm ơn!

Nguyễn Thị Thẩm

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài	5
2. Lịch sử nghiên cứu	6
3. Mục đích nghiên cứu	6
4. Phương pháp nghiên cứu	7
5. Địa bàn, đối tượng nghiên cứu	8
6. Đóng góp của khoá luận	8

Chương 1

KHÁI QUÁT VỀ ĐIỀU KIỆN TỰ NHIÊN, XÃ HỘI VÀ NGƯỜI DAO Ở XÃ HOÀ BÌNH

1.1. Đặc điểm tự nhiên ở xã Hòa Bình	10
1.2. Đặc điểm xã hội ở xã Hòa Bình	12
1.3. Khái quát về người Dao ở Hòa Bình	15

Chương 2

GIA ĐÌNH TRUYỀN THỐNG CỦA NGƯỜI DAO Ở HOÀ BÌNH

2.1. Loại hình, quy mô và cấu trúc gia đình	30
2.2. Quan hệ truyền thống trong gia đình người Dao	34
2.3. Ứng xử trong gia đình	37
2.4. Giáo dục gia đình	39
2.5. Gia đình với các nghi lễ tôn giáo	42
2.6. Quan hệ của gia đình đối với dòng họ làng bản	55

Chương 3

TÁC ĐỘNG CỦA CÁC YẾU TỐ TRUYỀN THỐNG

TRONG GIA ĐÌNH NGƯỜI DAO Ở HÒA BÌNH

ĐẾN XÂY DỰNG GIA ĐÌNH VĂN HÓA MỚI HIỆN NAY

3.1. Biến đổi trong gia đình người dao hiện nay	64
3.2. Những cơ sở của sự biến đổi	72
3.3. Tác động của các yếu tố truyền thống trong gia đình người Dao ở Hòa bình với xây dựng gia đình văn hoá mới hiện nay	73

KẾT LUẬN

TÀI LIỆU THAM KHẢO

78

84

MỞ ĐẦU

1. LÝ DO CHỌN ĐỀ TÀI

Gia đình là một tế bào xã hội, là cái nơi nuôi dưỡng cả đời người và là môi trường quan trọng giáo dục nếp sống và hình thành nhân cách và tính cách xã hội của con người. Chủ tịch Hồ Chí Minh từng nói: *Xã hội tốt thì gia đình càng tốt. Gia đình tốt thì xã hội mới tốt. Hạt nhân của xã hội là gia đình.*

Gia đình là một trong các thành tố quan trọng của xã hội. Nghiên cứu gia đình truyền thống là một những nhiệm vụ quan trọng hàng đầu của việc tìm hiểu, nghiên cứu xã hội truyền thống của các tộc người. Bởi thế, muốn tìm hiểu văn hóa của người Dao ở Hòa Bình, nhất thiết phải tìm hiểu, nghiên cứu về gia đình truyền thống của họ, những biến đổi và các tác động của nó với xã hội hiện tại.

Ngày nay trong bối cảnh đất nước đang tiến vào CNH, HĐH và hòa nhập với thế giới, gia đình truyền thống của các tộc người đang đứng trước những thách thức không nhỏ. Chính vì thế mà việc giữ gìn các giá trị truyền thống tốt đẹp trong gia đình nói chung và gia đình truyền thống của người Dao ở xã Hoà Bình, huyện Hoành Bồ, tỉnh Quảng Ninh nói riêng là rất cần thiết, như trong quyết định đại hội VII của Đảng Cộng sản Việt Nam đã nêu: *Xây dựng gia đình văn hóa có ý nghĩa quan trọng trong tình hình hiện nay góp phần phát triển lực lượng sản xuất ổn định và cải thiện cuộc sống, thực hiện kế hoạch hóa gia đình, giữ gìn những truyền thống đạo đức văn hóa tốt đẹp của dân tộc, nâng cao ý thức về nghĩa vụ gia đình đối với mọi lớp người, kết hợp và phát huy vai trò của xã hội, của toàn thể nhà trường, tập thể lao động cộng đồng dân cư trong việc chăm lo bồi dưỡng đồng chí, đồng đội, hình thành nhân cách cao đẹp và nếp sống có văn hóa.*

Với những lý do trên, chúng tôi mạnh dạn chọn Gia đình truyền thống của người Dao ở xã Hoà Bình, huyện Hoành Bồ, tỉnh Quảng Ninh, với xây dựng văn hoá mới hiện nay làm đề tài khóa luận tốt nghiệp của mình.

2. LỊCH SỬ NGHIÊN CỨU

Người Dao ở Quảng Ninh là một trong những đề tài được nhiều người quan tâm. Đã có nhiều công trình nghiên cứu như: *Một số vấn đề người Dao Quảng Ninh* của tác giả Nguyễn Quang Vinh [TL 22]; *Tục lệ tang ma của người Dao Thanh Phán ở Quảng Ninh* của tác giả Vi Văn An [TL 19]; *Sự biến đổi kinh tế - xã hội và những vấn đề mới nảy sinh của người Dao ở xã Tân Dân, Hoành Bồ, Quảng Ninh trong 5 năm 1993 – 1998* của tác giả Lê Duy Đại [TL 19] và một số công trình của một số tác giả khác.

Những nghiên cứu trên ít nhiều đã cung cấp một cái nhìn khái quát về bức tranh văn hóa Dao ở Quảng Ninh. Nếu Đại tá, nhà nghiên cứu Vũ Quang Vinh cho thấy những nét đại cương về người Dao ở đây, trong đó chú trọng nhiều hơn đến vai trò an ninh quốc phòng của tộc người này, thì TS. Vi Văn An, một chuyên gia bảo tàng học đang công tác tại Bảo tàng Dân tộc học Việt Nam, lại đi sâu về tục lệ tang ma của cộng đồng Dao Thanh Phán, TS Lê Duy Đại, lại cung cấp những ý kiến về sự biến đổi kinh tế - xã hội của người Dao ở xã Tân Dân, Hoành Bồ, Quảng Ninh,...

Tuy đã được quan tâm, xong những vấn đề gia đình truyền thống của người Dao ở Quảng Ninh nói chung và người Dao ở xã Hoà Bình, huyện Hoành Bồ nói riêng, lại chưa được chú ý. Bởi thế, khi chọn đề tài này, chúng tôi mong muốn tìm hiểu một cách kĩ lưỡng về gia đình truyền thống của người Dao Thanh Phán ở địa phương mình, đồng thời góp phần cung cấp, bổ xung thêm tư liệu thực địa về những vấn đề còn bỏ ngỏ trong nghiên cứu về người Dao ở Quảng Ninh.

3. MỤC ĐÍCH NGHIÊN CỨU

Bước đầu tìm hiểu về gia đình của người Dao Thanh Phán ở xã Hoà Bình, huyện Hoành Bồ, tỉnh Quảng Ninh, với nếp sống truyền thống và những biến đổi của nó hiện nay.

Tìm hiểu xu hướng phát triển của các gia đình người Dao ở Hòa Bình, các yếu tố ảnh hưởng đến sự thay đổi đó.

Tìm hiểu sự tác động của các yếu tố truyền thống trong các gia đình người Dao ở Hòa Bình tới việc xây dựng GĐVH mới hiện nay.

4. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Khóa luận này được thực hiện trên cơ sở tuyệt đối tuân thủ quan điểm của chủ nghĩa Mác-Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, đường lối lãnh đạo của Đảng, Nhà nước về văn hóa, dân tộc. Việc tìm hiểu *Gia đình truyền thống của người Dao ở xã Hoà Bình, Hoành Bồ, Quảng Ninh và ảnh hưởng của nó tới xây dựng gia đình văn hóa mới hiện nay* trong Khóa luận này nhất nhì tuân thủ những quan điểm của phương pháp duy vật lịch sử. Gia đình người Dao ở Hòa Bình được nhìn nhận trong những bối cảnh tự nhiên, xã hội cụ thể, ở các giai đoạn lịch sử cụ thể. Nó được nhìn nhận trong trạng thái vận động, với nguyên tắc xem xét của quan hệ lượng chất, quan hệ giữa hạ tầng cơ sở với kiến trúc thượng tầng, giữa lực lượng sản xuất và quan hệ sản xuất. Những nếp sống truyền thống trong gia đình người Dao ở đây được xem xét trong các mối quan hệ nội gia và với các thực thể bên ngoài (dòng họ, làng bản,...).

Điền dã Dân tộc học là phương pháp chủ đạo được sử dụng để hoàn thành khóa luận này. Thông qua các đợt điền dã tại Hòa Bình, Hoành Bồ, Quảng Ninh để tìm hiểu thu thập tư liệu về gia đình truyền thống, các nếp sống trong gia đình truyền thống của người Dao và ảnh hưởng của nó với xã hội hiện nay.

Để bổ sung tài liệu và có điều kiện so sánh, nghiên cứu thư tịch được chúng tôi chú trọng trong quá trình hoàn thành khóa luận này.

Các phương pháp phân tích, thống kê, so sánh được chúng tôi sử dụng để xử lý tư liệu, phục vụ biên soạn bản thảo cho khóa luận.

5. ĐỊA BÀN ĐỐI TƯỢNG NGHIÊN CỨU

- Đề tài tập trung và nghiên cứu tại xã Hòa Bình huyện Hoành Bồ, tỉnh Quảng Ninh

- Đối tượng nghiên cứu là gia đình truyền thống của người Dao nhóm Thanh Phán với việc xây dựng gia đình văn hoá mới.

6. ĐÓNG GÓP CỦA KHOÁ LUẬN

Đây là nghiên cứu đầu tiên về gia đình của người Dao ở Hòa Bình, nên khóa luận này sẽ góp phần bổ sung tư liệu giúp phần nào thấy được sắc thái văn hoá gia đình truyền thống của người Dao Thanh Phán ở xã Hòa Bình.

Kết quả nghiên cứu của khóa luận sẽ góp phần vào việc định hướng phát triển các chính sách văn hoá xã hội, giữ gìn và phát triển văn hoá người Dao ở Hòa Bình trong sự nghiệp xây dựng gia đình văn hoá mới hiện nay.

7. NỘI DUNG VÀ BỐ CỤC CỦA KHOÁ LUẬN

Ngoài phần *Mở đầu* (5 trang), *Kết luận* (6 trang), nội dung chính của khoá luận được trình bày trong 3 chương :

Chương 1: *Khái quát điều kiện tự nhiên, xã hội và người Dao ở xã Hòa Bình* (20 trang)

Chương 2: *Gia đình truyền thống của người Dao ở xã Hòa Bình* (34 trang)

Chương 3: *Tác động của các yếu tố truyền thống trong gia đình người Dao với xây dựng gia đình văn hoá mới hiện nay ở Hòa Bình* (14 trang).

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Trần Bình. *Luật tục của người Dao ở Việt Nam với việc quản lý xã hội hiện nay*, Tạp chí Luật học, 2/2001.
2. Trần Bình. *Tập quán mưu sinh của các dân tộc thiểu số ở Đông Bắc Việt Nam*, Nhà xuất bản Phương Đông, TP. Hồ Chí Minh, 2005.
3. Nguyễn Đăng Duy. *Nhận diện văn hóa các dân tộc thiểu số Việt Nam*, Nhà xuất bản Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 2004.
4. Bế Viết Đẳng, Nguyễn Khắc Tụng, Nông Trung. *Người Dao ở Việt Nam*, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội, 1997.
5. Phạm Quang Hoan, Hùng Đình Quý (Chủ biên). *Văn hóa truyền thống người Dao ở Hà Giang*, Nhà xuất bản Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 1999.
6. Phạm Quang Hoan , Lý Thành Sơn, Hoàng Thanh Lịch, Vũ Quốc Khanh. *người Dao ở Việt nam*, Nhà xuất bản Thông tấn, Hà Nội, 2007.
7. Trần Văn Hà (cb). *Phát triển nông thôn miền núi và dân tộc trong thời kì kinh tế chuyên đổi*, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội, 2007.
8. Diệp Đình Hoa. *Người Dao ở Trung Quốc*, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội, 2002.
9. Lê Như Hoa (cb). *Văn hóa ứng xử các dân tộc Việt Nam*, Nhà xuất bản Văn hóa – Thông tin, Hà Nội, 2002.
10. Jacques Lemoine, *Khái quát về di sản văn hóa Dao và hiện đại hóa ở Việt Nam*, trong *Sự phát triển văn hóa xã hội của người Dao: Hiện tại và tương lai* (Kỷ yếu hội thảo quốc tế về người Dao, tổ chức tại Thái Nguyên tháng 12 năm 1995), tr. 391-399.

11. Từ Nhật Lê. *Bước đầu tìm hiểu về hôn nhân và gia đình của người Sán Dìu ở Hà Tu, Quảng Ninh*, Luận văn tốt nghiệp chuyên ngành Dân tộc học, Khoa Lịch sử, Trường Đại học KHXH & NV, Đại học Quốc gia Hà Nội, 1985.
12. Lý Dương Liêu (chủ biên), *Người Dao ở Lạng Sơn*, NXB Sở Văn hoá Thông tin Lạng Sơn, Lạng Sơn 2004.
13. Hoàng Lương. *Văn hóa các dân tộc vùng Tây Bắc Việt Nam*, Trường Đại học Văn hóa, Hà Nội, 2005.
14. Hoàng Nam. *Văn hóa các dân tộc vùng Đông Bắc Việt Nam*, Trường Đại học Văn hóa, Hà Nội, 2004.
15. Lý Hành Sơn, *Lẽ cấp sắc và bản sắc văn hóa Dao*, Tạp chí Dân tộc học, số 3 / 2002.
16. Lý hành Sơn, *Các nghi lễ chủ yếu trong chu kỳ đời người của nhóm Dao Tiên ở Ba Be, Bắc Kạn*, NXB Khoa học xã hội, Hà Nội 2003.
17. Trần Hữu Sơn, *Sách cổ của người Dao ở Lào Cai - di sản văn hóa có giá trị*, trong cuốn *Sự phát triển văn hóa xã hội của người Dao: Hiện tại và tương lai* (Kỷ yếu Hội thảo quốc tế về người Dao, tổ chức tại Thái Nguyên tháng 12 năm 1995), tr. 167-174.
18. Nguyễn Ngọc Thanh. *Gia đình và hôn nhân của người Mường ở tỉnh Phú Thọ*, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội, 2005.
19. Trung tâm KHXH & NV Quốc gia. *Sự phát triển Văn hóa xã hội của người Dao: hiện tại và tương lai*, Kỷ yếu Hội nghị Dao học Quốc tế, Thái Nguyên, Nhà Xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội, 1996.
20. Viện dân tộc học. *Sổ tay về các dân tộc Việt Nam*, Nhà xuất bản Văn học, Hà Nội, 2007.
21. Viện Dân tộc học. *Các dân tộc ít người ở Việt Nam (các tỉnh phía Bắc)*, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội, 1978.
22. Nguyễn Quang Vinh. *Một số vấn đề người Dao Quảng Ninh*, Nhà xuất bản Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 1999.